

ДЖЕРЕЛА ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

8. McCullers C. The Member of the Wedding / Carson McCullers. – Boston ; N. Y. : Houghton Mifflin Company, 2004. – 165 p.

СЕМАНТИКА МЕТАФОРИ ТА АЛЕГОРІЇ У СТРУКТУРІ НІМЕЦЬКОМОВНОЇ БІБЛІЙНОЇ ПРИТЧІ

ЗАПОЛОВСЬКИЙ М. В.

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

Становлення сучасної німецької мови тісно пов'язане з розповсюдженням та перекладом Біблії, яку справедливо називають “книгою книг”. Біблійний мовний стиль, образність, сюжети та персонажі мали і мають вплив на багато поколінь письменників, ораторів, журналістів. Лексика німецької, як і багатьох інших мов світу, збагачена різними засобами художньої експресії, зокрема біблійними метафорами та порівняннями, фразеологізмами та прислів'ями, символами та алегоріями з цієї книги.

У вітчизняній лінгвістичній літературі на двозначність біблійного тексту звертали увагу О. Потебня, І. Огієнко, І. Дубровська, О. Лисенко, О. Набока. Російські мовознавці приділяють увагу окремим аспектам інакомовлення: семантичному, граматичному, психологічному, прагматичному, концептуальному, літературознавчому (М. Нікітін, Н. Арутюнова, А. Галстян, В. Петров, Г. Кулієв, М. Новікова). Чимало німецьких учених вивчали біблійне інакомовлення, враховуючи лексичні, структурно-семантичні, функціонально-прагматичні та когнітивні критерії (А. Юліхер, В. Гарніш, Р. Бультман, Й. Єрміас, Е. Ліннеманн, Е. Юнгель, Г. Ведер, Д. Масса, К. Ерлеман). Ознайомлення з працями дослідників інакомовлення показало, що, з одного боку, деякі лінгвісти вважають алегорію підвидом метафори (М. Брандес, Р. Міхель, О. Потебня, Е. Різель, С. Фляйшер, Е. Шендельс і т. д.). З іншого боку, як феномен інакомовлення алегорія розглядається як самостійне явище, незалежне від метафори (І. Арнольд, І. Голуб, Н. Гончарова, Ф. Растьє, Н. Фонтаньє та ін.). Тому актуальним є аналіз спільних і відмінних рис між метафорою та алегорією як структурними елементами біблійної притчі. Метою статті є виявлення спільних та відмінних ознак між притчею та метафорою й алегорією. В дослідженні було використано описовий метод.

Біблійна притча – це розповідь, взята з історії чи повсякденного життя, мета якої – закарбувати духовні чи моральні істини. Більшість притч пов'язані з повсякденним життям, у них мало релігійних елементів, багато з них перетворились у прислів'я. Притчі та інші образні висловлювання розповідають, як вчиняти в різних життєвих ситуаціях, оскільки притча – це образна, інакомовна розповідь, у якій імпліцитно присутнє повчання чи ключ до розгадки якоїсь таємниці [5, с. 25–30]. Прикладом є притча, яку пророк Натан розповів царю Давиду, викриваючи його тяжку провину: *“Und Jehova sandte Nathan zu David; und er kam zu ihm und sprach zu ihm: Zwei Männer waren in einer Stadt, der eine reich, und der andere arm. Der Reiche hatte*

Kleinvieh und Rinder in großer Menge. Der Arme hatte aber gar nichts, als nur ein einziges kleines Lamm, das er gekauft hatte; und er nährte es, und es wurde groß bei ihm, und mit seinen Kindern zugleich; es aß von seinem Bissen und trank aus seinem Becher und schlief an seinem Busen, und es war ihm wie eine Tochter. Da kam ein Reisender zu dem reichen Manne; und es dauerte ihn, von seinem Kleinvieh und von seinen Rindern zu nehmen, um es für den Wanderer zuzurichten, der zu ihm gekommen war, und er nahm das Lamm des armen Mannes und richtete es zu für den Mann, der zu ihm gekommen war” (2 Sam 12:1-4, Elberfelder Bibel).

Найяскравішими прикладами є старозавітні притчі (приповісті) Соломона та євангельські притчі Ісуса Христа, зокрема: 1) “Про насіння, яке росте” з тексту Mk 4:26-29; 2) “Про гірчичне зерно” з тексту Mk 4:30-32; 3) “Про дітей, що граються” з тексту Lk 7:31-35; 4) “Про загублену вівцю” з тексту Lk 15:4-7; 5) “Про загублену драхму” з тексту Lk 15:8-10; 6) “Про скарб у полі; купця та перлину” з тексту Lk 13:44-46; 7) “Про закинений невід” з тексту Lk 13:47-50. В них йдеться про звичні, буденні речі та події: про сіяння зерна, про закинтий невід, про синів та робітників, про весілля, борги та ін. Використовуються найбільш вживані тоді порівняння та метафори (Бог – батько, цар, суддя, господар дому, власник виноградів; люди – діти, слуги, гості, боржники). Часто вживалось перебільшення, оскільки воно допомагає розглядіти за образом моральну чи релігійну істину. Наприклад:

“Was siehst du aber den Splitter in deines Bruders Auge und wirst nicht gewahr des Balkens in deinem Auge? Oder wie kannst du zu deinem Bruder sagen: Halt, ich will den Splitter aus deinem Auge ziehen, und siehe, der Balken ist in deinem Auge? Du Heuchler, ziehe zuerst den Balken aus deinem Auge und dann siehe zu, wie du den Splitter aus deines Bruders Auge ziehest!” (Mt 7:3-5, Schlachter Bibel).

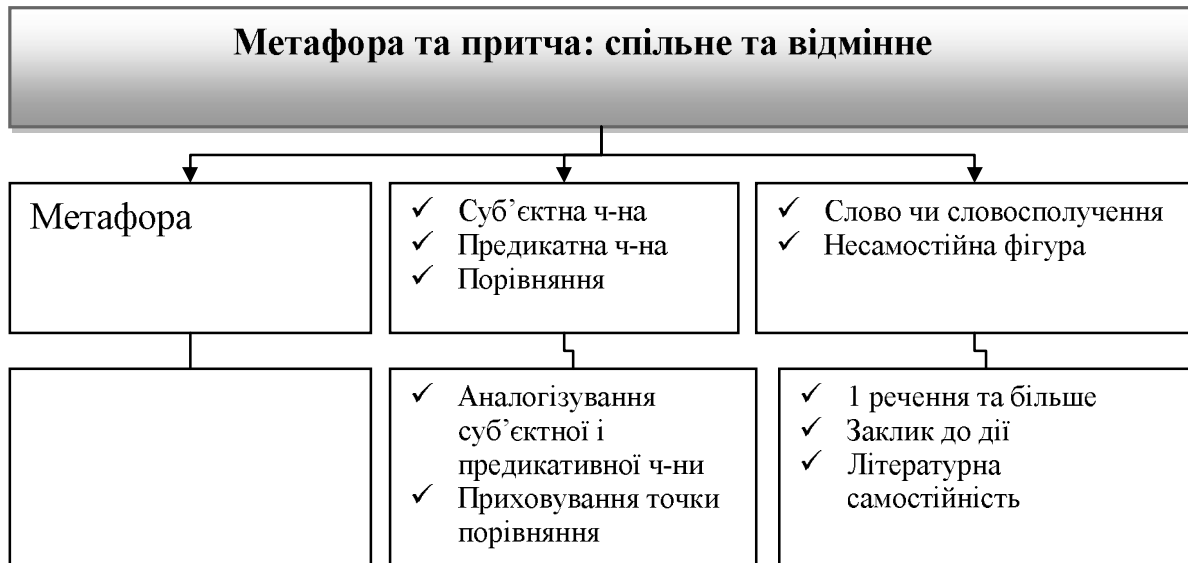
Розглянемо аналогії між притчею та метафорою.

У класичному розумінні метафора означає перенесення значення: а) “незвичайного імені від роду до виду; б) від виду до роду, або в) від виду до виду, чи г) за аналогією” [1, с. 109].

Як зауважує Г. Ведер, метафора містить щонайменше три складові: суб’єктну (S), предикативну (P) частини та зв’язку (K) [9, с. 60]. Подібною є і структура притч. Наприклад, у більшості з них суб’єктом виступає Боже Царство, предикативною частиною є розповідь-приклад, а зв’язкою є сполучник або займенник (також він може бути відсутнім). Приміром, *“Denn das Königreich (S) der Himmel ist gleich (K) einem Menschen, einem Hausherrn, der frühmorgens ausging, um Arbeiter für seinen Weingarten einzustellen... (P)”*. Як бачимо, тут передано моральну та релігійну істину за допомогою образу (господаря та виноградарів). Зміст, переданий біблійною притчею, не можна відділяти від форми, в якій його було висловлено. Завдяки такій композиції біблійна притча справляє вплив на слухача або читача. Подібно до того, як у метафорі звичне значення руйнується, так і в притчі звичний світ змінюється. Це проявляється у конкретному випадку так, що представлений у притчі світ не завжди відповідає реальному. Завдяки метафоризації предикативної частини розповідь набуває іншого змісту, простежуємо цілком несподіваний поворот подій [9, с. 63-69]. Наприклад, у “Притчі про робітників у винограднику” виплата зарплатні відбувається не так, як очікувалось;

у “Притчі про різні види ґрунту” – врожай, який принесло насіння в хорошій землі; у “Притчі про блудного сина” – реакція батька. З цього випливає, що в притчі історія-приклад виступає метафоричною предикативною частиною морального чи релігійного поняття, а не навпаки.

Детальніше це можна зобразити схематично:

Різновидом метафоричного вираження у притчі виступає алегорія, під якою розуміють стилістичний засіб надання образності абстрактним уявленням [2, с. 142]. Алегорія виконує три основні функції: 1) передає думку дидактичним чином; 2) перешкоджає, щоб читач або слухач зрозумів її суть без подальших роздумів; 3) спонукає перейняти певну точку зору або діяти певним чином [7, с. 38]. В алегорії, на відміну від метафори, виражається нерівновага двох елементів: абстрактно мислимого тезису та картинної образності. Лексика в алегорії може використовуватись у прямому значенні, не зважаючи на присутність конкретного та образного планів [3, с. 45]. У цьому сенсі, про алегорію йдеться завжди, коли не вистачає дослівного розуміння, щоб розкрити суть висловлювання, тому в українській мові вона часто ототожнюється з інакомовленням [6]. У широкому значенні це – текст, який за допомогою різних сигналів передбачає дещо інше, ніж повідомляє його зовнішня поверхня [8, с. 91]. Розгляньмо наступне інакомовлення:

“Wiederum ist das Königreich der Himmel einem Schleppnetz gleich, das ins Meer hinabgelassen wurde und [Fische] von jeder Art zusammenbrachte. Als es voll wurde, zog man es herauf an den Strand, und nachdem man sich gesetzt hatte, las man die vortrefflichen in Gefäße zusammen, die unbrauchbaren aber warf man weg. So wird es beim Abschluß des Systems der Dinge sein: Die Engel werden ausgehen und die Bösen von den Gerechten trennen und werden sie in den Feuerofen werfen. Dort wird [ihr] Weinen und [ihr] Zähneknirschen sein” (Mt 13:47-50, Neue Welt Übersetzung der Heiligen Schrift).

Алегоричність біблійної притчі полягає в тому, що загальне висловлювання виходить за рамки дослівного значення (у даному випадку, коли йдеться про Боже Царство, а не лише про рибальство) [7, с. 28]. Можна зробити висновок, що це – структурний елемент, який досягає своєї мети завдяки наданню тексту символічності та який слугує сигналом для розуміння

багатозначності тексту. У вузькому значенні під алегорією розуміють злиття кількох метафор [4, с. 238]. Тому, на нашу думку, при інтерпретації біблійного інакомовлення варто говорити не про алегорію (стилістичний засіб), а про метафоричні та алегоричні елементи притчі.

З вищесказаного випливає, що основна функція метафори полягає у наданні предмету певної ознаки чи комплексу ознак, чого в іншому випадку не можна було б робити. А основна функція алегорії полягає у вираженні певного абстрактного поняття чи явища через конкретніше та доступніше поняття. Не варто повністю ототожнювати біблійну притчу з метафорою, хоча вони й мають певні спільні риси (аналогізування суб'єктної та предикативної частини, приховування однієї або кількох точок порівняння). Все ж притча представляє форму вигаданої розповіді та діє, перш за все, як розповідь.

Перспективами подальших розвідок може слугувати зіставний аналіз частотності вживання біблійного інакомовлення на матеріалі сучасної німецькомовної публіцистики (зокрема в суспільно-політичних та релігійних газетно-журнальних текстах).

ЛІТЕРАТУРА

1. Аристотель. Об искусстве поэзии / Аристотель ; [пер. с греч.]. – М. : Наука, 1957. – 183 с.
2. Брандес М. П. Стилистика немецкого языка : [учебник] / Маргарита Петровна Брандес. – М. : Высшая школа, 1983. – 271 с.
3. Забродченко В. И. К вопросу о разграничении метафоры и аллегории / В. И. Забродченко // Вопросы русского и общего языкознания. – Кишнев : Кишневск. гос. пед. ун-т. – 1970. – Т. 114. – С. 43–51.
4. Потебня А. А. Теоретическая поэтика / Александр Афанасьевич Потебня. – М. : Высшая школа, 1990. – 344 с.
5. Сержантова М. А. Проблема современной интерпретации библейской притчи / М. А. Сержантова // Вестник Московского государственного областного университета. Серия : “Лингвистика”. – № 4. – 2009. – С. 25–30.
6. Словник української мови / [ред. : І. К. Білодід та ін.]. – К. : Наукова думка, 1973. – Т. 4. – 840 с.
7. Blomberg C. L. Interpreting the Parables / Craig L. Blomberg. – Leicester ; Apollos : Inter-Varsity Press, 1990. – 334 p.
8. Erlemann K. Gleichnisauslegung [Ein Lehr- und Arbeitsbuch] / Kai Erlemann. – Tübingen ; Basel : Francke, 1999. – 320 s.
9. Weder H. Die Gleichnisse Jesu als Metaphern. Traditions und redaktionsgeschichtliche Analysen und Interpretationen / Hans Weder. – Göttingen : Vandenhoeck und Ruprecht, 1978. – 312 s.

ДЖЕРЕЛА ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

10. Bibel, Schlachter Übersetzung, Version 2000, neue revidierte Fassung. – CLV Verlag, 2004. – 1358 s.
11. Elberfelder Bibel. – Brockhaus R. Verlag GmbH, 2007. – 1536 s.
12. Neue-Welt-Übersetzung der Heiligen Schrift. – Wachturm Bibel-und Traktat-Gesellschaft, Deutscher Zweig, e. V., Selters. – Taunus, 2006. – 1661 s.